

Піліпаўка – пачатак каляднага посту: выхаваўчае мерапрыемства для вучняў 6 класа

Л. М. Лабачэўская,
настаўнік гісторыі і грамадазнаўства першай катэгорыі
Пінкавіцкай СШ імя Якуба Коласа Пінскага раёна

Мэта і задачы: даць вучням вед аб тым, што Піліпаўка – гэта дзень, у які пачынаецца падрыхтоўка цела і душы чалавека, яго ачышчэння перад вялікім святам Раства; пазнаеміць вучняў з народнымі традыцыямі і абрадамі, якія суправаджалі пачатак каляднага посту; выхоўваць у шасцікласнікаў цікаўнасць да мінулага роднага краю, павагу да чалавека-працаўніка.

ХОД МЕРАПРЫЕМСТВА

Настаўнік. Прывітанне. Сёння мы з вамі пазнаемімся са святкаваннем Піліпаўкі на Беларусі. Разгледзім сакральную сутнасць гэтага свята, паспрабуем знайсці яго праявы зараз у вашых сем'ях. Піліп – гэта заходнееўрапейскае імя. Якое ж дачыненне яно мае да Беларусі? Паслухаем нашых экспертаў.

Вучань 1. Адным з 12 апосталаў у праваслаўі, што былі вучнямі Ісуса Хрыста, з'яўляецца апостал Піліп. Пасля Узнясення Хрыста на неба Піліп разам са сваёй сястрой Марыяй шмат падарожнічаў па свеце з пропаведзямі. Былі яны ў Галілеі, Грэцыі, Сірыі і Малой Азіі, паўсюль здзяйсняючы вялікія цуды. Іх закідвалі камянямі, садзілі за краты, выганялі з населеных месцаў і аднойчы, за прапаведванне слова Богага ў Фрыгіі святога апостала Піліпа схапілі і ўкрыжавалі ўніз галавой, праз што ён загінуў. Стойкасць духа і веры гэтага святага – прыклад адпаведных паводзін падчас посту для вернікаў.

Вучань 2. Сёння апосталу Піліпу моляцца, каб зберагчы сябе ад хвароб зроку, лічыцца, што ён можа выратаваць ад укусаў змяі і нават ад дэпрэсіі – суму і гора. У Беларусі яму прысвечаны свята – Піліпаўка. Адзначаюць яго 28 лістапада. У гэты дзень пачынаецца пост, даўжынёю ў шэсць тыдняў перад Калядамі Хрыстовымі з 28 лістапада па 6 студзеня ўключна. Пост усталяваны Праваслаўнай царквой дзеля духоўнага прыгатавання да сустрэчы свята Раства Хрыстова.

Настаўнік. За тыдзень да пачатку посту 22 лістапада праходзілі Піліпаўскія дзяды. Звычайна да гэтага дня часта ноччу былі маразы. А днём было пасмурна. Зямля на полі прымярзала. Днём дзеці выбягалі з хат і хадзілі па грудках прымерзшай зямлі. Груды абвальваліся, бо толькі зверху былі прымерзшымі. Абваліцца грудка, дзіця ўпадзе, а астатнім смешна. Вось і гульня нашлася ў халодны восеньскі дзень. З-за гэтага на Беларусі месяц лістапад яшчэ называлі грудзень.

Настаўнік. Пачаўся пост, гаспадыні прыбралі са стала ўсю скаромную ежу: яйкі, мяса, малако, тварог... Але ў працавітых гаспадароў назапашана багата гародніны, грыбоў і ягад, заўсёды ёсць сухая і свежая рыба, канаплянае і льняное масла. З усяго гэтага гатавалі шмат смачных постных страў.

У пост нашы продкі ўжывалі зерне (жыта, ячмень, авёс), грэчку, бабы (фасолю, чачавіцу, гарох), гародніну (буракі, рэпу, рэдзьку, бручку, капусту, бульбу, цыбулю, часнок), дзікія расліны (кравіву, снітку, шчаўе, лебяду), насенне лёну і канопляў, гарбузікі, арэхі, сухафрукты, мачоныя яблыкі, брусніцы, журавіны. Шмат у якіх постных стравах прысутнічаюць сухія і салёныя грыбы. Яны выконваюць ролю як закрасы, так і самастойнай стравы. На асобным месцы стравы з разнастайнай рыбы. Яе адварвалі, запякалі, сушылі, вэндзілі, салілі, марынавалі, з яе рабілі халадзец, варылі юшку. У беларускай кухні нямала рэцэптаў постных страў, якія варта ўзяць назапетку сучаснай гаспадыні.

А ў вашых сем'ях посяцца? А якія постныя стравы вы елі?

Вучань 1. Падчас посту неабходна няўхільна выконваць ранішняе і вячэрняе малітоўнае правіла, штодня чытаць Свяшчэннае Пісанне і жыцці святых, выключыць прагляд забаўляльных тэлепраграм і не наведваць забаўляльныя мерапрыемствы, больш часу аддаваць малітве ў храме.

Вучань 2. Час посту – час міласэрнасці, час наведвання старых бацькоў, хворых сваякоў і знаёмых. Гэта час падаваць міласціну тым, хто просіць, вучыцца дараваць крыўды і змагацца са сваімі грахамі, не бачыць грахі чужыя.

Вучань 1. Пост – гэта мастацтва, сутнасць яго ў правільнай арганізацыі духоўнага жыцця чалавека. Не дзеля сябе, а дзеля Госпада.

Вучань 2. Піліпаў пост для таго, каб чалавек з сапраўднай радасцю душы сустрэў свята Божага Нараджэння. Пост дапамагае ў гэтым.

Настаўнік. Такім чынам пост з'яўляецца выдатнай трэніроўкай духу і цела чалавека на стойкасць, малітва павінна няспынна суправаджаць чалавека, які посціцца ва ўсіх яго справах – менавіта так кожны зможа дасягнуць стану духоўнага ачышчэння.

Падумайце, што больш важна: пост цела ці пост душы? Чаму? Паразважайце?

Вучань 1. У канцы лістапада дзянёчкі такія кароткія, што тады-сяды ды і ўздыхаецца аб леце. Кажуць жа, што ў Піліпаўку дзень да поўдня. Трэба паспець управіцца па гаспадарцы, паклапаціцца пра цяпло ў хаце, прынесшы з двара дровы, каб бліжэй да ночы агонь весела заспяваў у коміне грубка. На вуліцы першыя ўстойлівыя маразы, першы снег, першы завеі. За лета і восень цела адвыкла ад марозу. Так і хочацца пасядзець каля агню. У народзе казалі: «Піліп дзяцей адзявае».

Вучань 2. А ночы на Піліпаўку доўгія. Калі штосьці доўга цягнецца, ународзе казалі: «Доўгі, як піліпаўская ноч». Доўгія піліпаўскія вечары жанчыны выкарыстоўвалі ў гэты час для прадзіва нітак з лёну і воўны. Трэба было спяшацца, бо, маўляў, «Што ў Піліпаўку спрадзеш, то ў Вялікі пост сатчэш».

Настаўнік. Кожны вечар да глыбокай ночы яшчэ да Піліпаўкі трэба было падрыхтаваць да прадзіва валакно лёну. Яго часалі драўлянымі грэбнямі. Гэта была марудная і пыльная работа. Пасля гэтых ачоскі або кудзелю скручвалі ў вялікія маткі, якія ў сваю чаргу дзялілі на дробныя маточкі-мучкі і складалі ў пляскаты кошык. А потым можна было прыступаць да прадзіва. Мужчыны ў вёсках і мястэчках плялі кошыкі з лазы, займаліся бондарствам, вырабамі з дрэва, ганчарствам, рамантавалі вазы, розныя прылады працы і многім іншым. У народзе кажуць: «Рыхтуй сані летам, а воз зімою».

А хто з вас хоць раз назіраў такія работы? А чаму зараз такі стан жыцця не актуальны?

Да Піліпаўкі, гэта значыць да пачатку паста, стараліся завяршыць усе вяселлі, бо святкаваць такі важны дзень у пост – грэх. Таму вяселлі, якія аказваліся ў апошні тыдзень перад 28 лістапада, называліся воўчымі. А яшчэ ў гэты час ваўкі збіраліся ў зграі. Адсюль жа пайшлі і выразы, накшталт «разгуляцца, як воўк на Піліпоўку» ці «глядзець, што Піліпаўскі воўк». З-за таго, што заканчваліся вяселлі дзяўчаты не сумавалі, таму спявалі: «Была восень, цяпер зіма, былі хлопцы, цяпер няма».

Піліпаўскі пост не прычына для моладзі перастаць знаёміцца адно з адным на вячорках, паколькі ў Мясед на Масленіцу планаваліся бліжэйшыя вяселлі.

Звычайна дзяўчаты наймалі сабе хату на ўсю восень і зіму, да вясны, у якой-небудзь удавы або адзінокай жанчыны і збіраліся там з юнакамі разам на вячоркі. Плацілі ў складчыну ільном па вазе, мераю канаплянага семя або круп, а таксама бульбаю. Вячэраць прыносілі ўсё сваё, клапаціліся і аб асвятленні. Без работ дзяўчаты там не сядзелі. Кожная з сабой брала прадзіва, вязанне ці вышыўку.

Падчас прадзіва дзяўчаты шчыра спявалі, паколькі паслухаць і паглядзець на іх прыходзілі звычайна хлопцы з чужых вёсак. На такіх вячорках не было сумна. На працягу зімы дзяўчаты нават рабілі тры-чатыры вечарынкi. Наймалі музыкаў са скрыпкай і бубнам і плацілі ім ў складчыну. Прыносілі сваю правізію. Пры гэтым кішэні хлопцаў распірала ад пачастункаў для дзяўчат. Бралі з сабой пернікі, арэхі, сушаныя яблыкі ды грушы, гарбузовыя семкі.

Вечарынкi пачыналіся звычайна з раніцы і працягваліся да позняй ночы. Жадаючых патанцаваць у малой хаце было зашмат, і таму танцавалі па чарзе.

Вучань 1. Падлеткі схадзіліся асобна. Нават самыя малыя дзяўчаткі выбіралі якую-небудзь хату, дзе пад кіраўніцтвам бабулі або маці старанна вучыліся прасці. Хлопчыкі рабілі мертвецкую ліхтарню з гарбуза, каб падурыцца падчас цемных восеньскіх вечароў.

Вучань 2. У гарбузе праразаюць дзіркі, нібы вочы, нос і губы з зубамі. У ніжнюю дзірку гарбуза ўстаўляюць драўлянае дэнца з запаленай васковай свечкай. Польшыя свечкі слаба асвятляе ўсю тонкую шкарлупіну, і на гэтым фоне яскрава выдзяляюцца ўсе адтуліны, робячыся падобнымі да галавы мерцвяка. Шалапут носіць яе з запаленай свечкай пад крысом, каб неспадзявана паказаць спатканаму, які заўсёды мусіць сплюнуць і

прабурчэць: «Згінь ты, прападзі, нячыстая сіла!» Паказваюць яе, таксама знянацку і праз вакно, сабраным у хаце на вечарынцы.

Настаўнік. Пакуль гаспадыня і дзяўчаты пралі, хто-небудзь са старых апавядаў розныя гісторыі і казкі. Такія аповяды слухалі ціха, чуліся толькі трэск лучыны ды мернае гудзенне верацяна. Часта на такіх вечарынах прысутнічалі старыя мужчыны. Самыя цікавыя гісторыі ішлі ад іх. Пагавораць мужчыны ды ўстануць з лавы косці старыя размяць, а потым у акно заглянуць. «Дзед, што ты там выглядаеш?» – запытаюцца малыя. А стары адказваў: «Так гляджу ці ваўкі ў вокна не заглядваюць».

Разважвае далей стары паляшук: «Снег – Божая пярына на полі».

Па-нашаму, то тагды справядлівая зіма, як снег ляжа ў Піліпаўку і марозы стаяць прынамжа хоць да Стрэчання. Тады смела едзе па сено або ў лес. Снег – эта дождж, толькі ідзе снегам затым, што мароз не дае яму да зямлі дайці дажджэм. Снег ідзе – знацца Бог сьцэле пярыну на полі, штоб жыта не памерзло; сцэле дарожку, штоб людзям было добра вазіць сена з балота. Калі ідзе снег, хаць сухі, да хаваецца ў шчылінкі і дзірачкі, або ідзе буйнымі шматкамі, то скоро згіне. Калі снег на сцежках чарнее, то будзе адліга.

Падумайце, чаму так да снега ставіліся сяляне?

Настаўнік. А гэта з маіх успамінаў. Нас, унукаў, у бабулі было шасцера. Я – старэйшая, астатнія – малодшыя. Надвячоркам, на Піліпаўку, малодшыя выходзілі з хаты, бабуля давала ім у рукі каму граблі, каму качаргу, каму вілы і казалі бегчы да канца агарода і зіму гнаць. А гнаць зіму з падворка трэба было не проста так, а прыгаворваючы: «Ідзі, зіма, да Піліпа, у Піліпа цвіце ліпа, ідзі, зіма, да Рамана, у Рамана як у пана». Я стаю назіраю, як малыя стараюцца зіму гнаць. Цікава так, што сама б пабегла. А потым падыйдзе бабуля да дроў і кажа: «Пень-калода, чы заўтра будзе пагода? Пень-муха, чы будзе заўтра суха?». Па надвор'і, якое трымалася на працягу Піліпаўкі, прадказвалі прагноз на будучае лета.

✓ Калі непагадзь суправаджае калядныя запусты (апошні дзень перад пастом), то лета будзе ўраджайным;

✓ На Піліпаўку пагода хмарная або снежная – май будзе мокры.

- ✓ Калі струны на скрыпцы вельмі апускаюцца, то на дождж, а зімою — адліга;
- ✓ На пагоду або на мароз шкура на бубне сама напружаецца.
- ✓ Калі на саланіне, павешанай сушыцца, паяўляюцца кроплі расы, то будзе дождж.
- ✓ Калі кот скача на прыпек, то будзе мароз.
- ✓ Калі свойская гусь стаіць на адной назе і дзюбу хавае пад крыло, то будзе холад.
- ✓ Калі добра пагода будзе на Піліпаўку, то добра будзе і наПятроўку.
- ✓ Калі дрова ў печы весела гараць, то будзе мароз.

Прапаную успомніць, якое надвор'е было наярэдадні Піліпаўкі і на Піліпаўку і прадсказаць надвор'е.

Падагульненне

Настаўнік. Пагоду мы з вамі прадказалі, гнаць зіму не будзем, а вось паласавацца поснай ежай я вас запрашаю.